

N:o 60.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående utsträckt pensionsrätt för barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa; gifven Stockholms slott den 1 mars 1901.

Med åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att medgifva, det barn efter afliden delegare i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa må blifva berättigade till åtnjutande af pension ur kassan till dess de fyllt 21 år, dock att pensionsrätten upphör för dotter vid ingående af äktenskap före nämnda ålder.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Nils Claëson.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1901.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern friherre VON OTTER,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: WIKBLAD,

ANNERSTEDT,
herr VON KRUSENSTJERNA,
grefve WACHTMEISTER,
CLAËSON,
DYRSSEN,
CRUSEBJÖRN,
ODELBERG,
HUSBERG.

Härefter anförde departementschefen, statsrådet Claëson:

*Ang. utsträckt
pensionsrätt
för barn efter
aflidna del-
egare i folk-
skolelärares
enke- och
pupillkassa.*

»I afgifven berättelse öfver verkställd granskning af folkskolelärares enke- och pupillkassas förvaltning och räkenskaper för åren 1894, 1895 och 1896 hemstälde de af Eders Kongl. Maj:t för nämnda granskning förordnade revisorerna, bland annat, att Eders Kongl. Maj:t tacktes uppdraga åt direktionen öfver folkskolelärares pensionsinrättning — såsom direktion jemväl öfver nämnda kassa — att till påföljande revision år 1900 låta verkställa ny utredning af kassans ställning, särskildt med afseende på ifrågasatt förhöjning af de dåvarande pensionsbeloppen. Denna hemställan blef af Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 17 februari 1899 bifallen, och till följd deraf anmodade direktionen professorn i matematik och teoretisk mekanik vid tekniska högskolan A. Lindstedt att verkställa den af revisorerna ifrågasatta utredningen.

Professor Lindstedt afgaf den 6 augusti 1900 den äskade utredningen, hvilken förelades de under år 1900 församlade revisorerna af omförmälda kassa. I den underdåniga berättelse, dessa den 25 augusti 1900 afgåfvo, hafva de ur Lindstedts utredning — hvilken utredning sedermera i afskrift af direktionen till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnats och till hvilken jag i öfrigt tillåter mig hänvisa — anført följande resultat: att kassans ställning vid 1900 års början utvisat ett öfverskott, motsvarande en årsränta af 86,300 kronor eller, efter en räntefot af $3\frac{1}{2}\%$, ett kapital af 2,466,000 kronor; att det förhållandet, att lärare i vissa fall afginge af annan anledning än genom dödsfall eller pensionering, kunde anses orsaka en minskning af öfverskottets beräknade värde med omkring 150,000 kronor, hvarför således kapitalöfverskottets värde härigenom skulle minskas till 2,316,000 kronor; att, om alla delaktighetsbelopp den 1 januari 1900 blifvit höjda till det högsta förekommande delaktighetsbeloppet af 1,000 kronor, kassans ställning derigenom skulle försämrats med endast 433,000 kronor och öfverskottet således derefter ändock uppgått till så stort belopp som 1,883,000 kronor; samt att det skulle erfordras inrättandet af icke mindre än 257 nya tjänster ärligen med delaktighetsbelopp af 1,000 kronor för att kassan icke längre skulle hafva något öfverskott utan endast jemnt motsvara sina förbindelser.

Efter omförmälan häraf yttra revisorerna vidare: Då dessa beräkningar utförts under antagande af en så låg räntefot som $3\frac{1}{2}\%$, syntes förenämnda resultat otvetydigt gifva vid handen, att en höjning af pensionsbeloppen utan höjning af statsbidraget vore möjlig. Men då en sådan höjning ändock komme en del af kassans delegare till godo, derigenom att minimidelaktighetsbeloppet redan från och med 1899 års början höjts till 800 kronor och ytterligare komme att från och med 1901 års början höjas på det sätt Lindstedt i sin utredning förutsatt eller till 1,000 kronor, hade icke vid 1900 års revision någon allmän förhöjning af pensionsbeloppen synts kunna ifrågasättas.

Deremot hade revisorerna fäst sin uppmärksamhet vid ett annat förhållande, som vore i hög grad behjertansvärdt. Jemlikt § 13 i nådiga reglementet för folkskolelärarnes enke- och pupillkassa den 15 oktober 1875 vore barn efter delegare berättigade till pension intill 16 års ålder. Efter denna ålder kunde son eller ogift dotter endast under symmerligen ömmande omständigheter efter direktionens bepröfvande tilldelas understöd. I de sällsynta fall, då understöd af sistberörda slag utdelades, vore detta understöd endast ännadt att nödtorftigt uppehålla lifvet för en varelse, som genom kroppslig eller andlig sjukdom förlorat möjligheten att vara samhället till nytta. Den pension deremot, hvartill barn efter delegare

vore berättigade, hade till uppgift att möjliggöra deras uppfostran till nyttiga medlemmar af samhället. Denna barnpensionernas viktigaste uppgift syntes emellertid i hög grad motverkas derigenom, att pensionsrätten upphörde vid en så tidig ålder som 16 år. Det funnes väl i våra dagar knappast någon lefnadsbana utom möjligen tjänarens, för hvilken barnet redan vid 16 års ålder vore så utbildadt, att det kunde försörja sig sjelft. Det funnes icke heller, revisorerna veterligt, någon annan enke- och pupillkassa, i hvilken barnens pensionsrätt upphörde vid så tidig ålder som i folkskolelärares. Revisorerna hade i detta hänseende inhemtat, att i civilstatens och tullstatens enke- och pupillkassor pensionsrätten upphörde för son vid fyllda 21 år och för dotter vid fyllda 25 år, att i elementarlärares enke- och pupillkassa pensionsrätten upphörde för barn af båda könen vid fyllda 21 år och att hos föreningen till understöd för enkör och oförsörjda barn efter häradshöfdingar, landssekreterare och landskamrerare pensionsrätt tillkomme dotter till dess hon trädde i gifte och son till fyllda 21 år.

Det kunde väl, säga revisorerna, icke förnekas, att nu omförmälda missförhållanden i viss mån innebure något i socialt hänseende nedsättande för folkskolelärarekåren, som dock utgjorde en så samhällsviktig klass af medborgare. Att missförhållandet lätt och utan nämnvärd kostnad kunde ändras, framginge af Lindstedts förenämnda utredning. Vid sina undersökningar hade han nämligen använt tal, hvilka beräknats under antagande att barnens pensionsrätt fortginge till fyllda 21 år, och derefter vidtagit en korrigerings med hänsyn till de i folkskolelärares enke- och pupillkassa rådande förhållanden. Denna korrigerings uppginge till omkring 280,000 kronor, och om den frändroges öfverskottet, hvilket, såsom nämnts, blifvit beräknadt till 1,883,000 kronor, komme detta ändock att utgöra 1,603,000 kronor.

På grund af hvad revisorerna sålunda anført hafva de hemställt om sådan ändring i nådiga reglementet för enke- och pupillkassan, att barn efter delegare skulle vara berättigade till pension intill 21 års ålder.

Öfver denna revisorernas framställning har direktionen öfver folkskolelärares pensionsinrättning den 16 februari 1901 afgifvit infordradt utlåtande. Lika med revisorerna erinrar dervid direktionen till en början, att det af Lindstedt eventuellt uppställda antagandet om höjning af delaktighetsbeloppet till 1,000 kronor för samtliga enke- och pupillkassan tillhörande läraretjänster numera — jemlikt nådiga kungörelsen den 1 juni 1900 — blifvit en verklighet. Att denna ändring inträdt ett år senare än Lindstedt vid sin beräkning förutsatt, utöfvade ej någon anmärkningsvärd korrigerings af det resultat, som denna åtgärd beräknats med-

föra. Någon sannolikhet syntes deremot icke förefinnas för att tillväxten af nyinrättade tjänster under de kommande åren skulle hinna upp till den siffra, som, efter hvad nyss anförts, skulle förändra kassans läge från öfverskott till allenast ett jemnt motsvarande af kassans förbindelser. I den delen borde bemärkas, att under den sista tioårsperioden, hvarom uppgifter kunde lemnas, d. v. s. för åren 1890—1899, medeltalet årligen tillkomna tjänster stannat vid 114, en siffra icke ens uppgående till hälften af den utaf Lindstedt angifna. Då härtill komme, att till grund för den utförda undersökningen med lofvärd varsamhet lagts en räntefot af allenast $3\frac{1}{2}$ procent, syntes man i betraktande jemväl af den stegring i räntan, som på senaste åren inträdt och ännu fortfore, ega god anledning att antaga, att, om kassans förpligtelser icke ökades på ett mera ingripande sätt utöfver hvad som nu gälde, dess ekonomiska läge skulle blifva fullt trygghadt.

Direktionen anför vidare, bland annat:

Revisorerna ville nu, att de goda tillgångar, hvilkas befintlighet konstaterats, på ett berättigadt sätt skulle tillgodogöras genom höjande af barnpensionens åldersgräns från 16 till 21 år. Den minskning i det befintliga öfverskottet, som häraf skulle vållas, antoges efter Lindstedts uträkning uppgå till 280,000 kronor, och ändock skulle sedermera ett kapitalöfverskott af 1,603,000 kronor finnas i behåll. Till stöd för sin underdåniga framställning i nyssberörda afseende hade revisorerna åberopat de föreskrifter angående ålder för upphörande af barns pensionsrätt, som gälde i vissa andra pensionsanstalter. Till hvad härom anförts torde böra erinras, att jemväl i presterskapets enke- och pupillkassa, i arméns nya enke- och pupillkassa samt i enke- och pupillkassan vid Stockholms stads embetsverk pensionsåldern för söner och ogifta döttrar vore bestämd till 21 år och att denna ålder vore i telegrafverkets enke- och pupillkassa äfvensom i statens jernvägstrafiks enke- och pupillkassa satt till 18 år samt i lotsverkets enskilda pensionsinrättning bestämd för söner till 17 år och för ogifta döttrar till 21 år.

Särskild betydelse borde vidare tilläggas hvad i detta afseende innehölles i det förslag, hvilket den 28 maj 1894 afgifvits af den komité, som af Eders Kongl. Maj:t förordnats att afgifva betänkande angående ordnandet i dess helhet af pensionsväsendet för statens civile tjänstinhafvare, och hvilket förslag afsett pensionerings ordnande i större omfattning än som genom någon nu verkande pensionsanstalt egde rum. Enligt § 9 i denna komité's förslag till reglemente för, sasom benämningen lydde, civilstatens pensionskassa för enkör och barn vore hithörande bestämmelser så formulerade, att barn åtnjöte dem tillagd pension intill dess de

uppnått 21 års ålder eller dessförinnan trädde i äktenskap. I motiveringen härför yttrades, att komitén, som funnit den i ett par för civilstatens grupper nu befintliga pensionsanstalter antagna åldern af 25 år, intill hvilken dotter finge åtnjuta pension, kunna utan vidare betänklighet nedsättas, beträffande frågan huruvida barn borde blifva i åtnjutande af pension antingen till 18 eller till 21 års ålder ansett sig icke böra lemna det förhållandet obeaktadt, att barn till en tjenstinnehafvare ännu icke vid 18 års ålder i allmänhet torde hafva hunnit förvärfva sig den utbildning, som med de i senare tider allt mera stegrade anspråk fordrades för att kunna erhålla anställning eller egna sig åt yrke, hvarigenom de sjelfva kunde bereda sig utkomst. Med anmärkning att stegringen i kostnaderna genom åldersgränsens bestämmande till 21 i stället för 18 år vore så föga känbar, att den kunde anses sakna praktisk betydelse, samt att i allt fall delegarne sjelfva här skulle bestrida kostnaderna, stannade komitén vid att föreslå åldersgränsen till 21 år, hvilken, såsom komitén yttrade, »hittills den vanligaste, jemväl af delegarne sjelfva torde anses vara den för deras förhållanden lämpligaste».

Så vidt direktionen kunnat finna, hade icke vare sig statskontoret eller någon annan af de myndigheter, som yttrat sig öfver detta förslag, haft något att erinra mot hvad om barns pensionsålder deri innehölles. Denna omständighet borde tillmätas desto större betydelse i afseende å det förslag, hvilket revisorerna framställt, som en förändring af den nu bestämda åldersgränsen för folkskolelärares barns pensionsrätt, derest en sådan avvägabragtes, lämpligen borde öfverensstämma med hvad som för andra större grupper af pensionsberättigade barn kunde förutses blifva mera allmänt gällande.

I afseende å kostnaderna för uppfostran och möjligheten att inom viss ålder vinna nödig utbildning i de yrken, hvartill anlag och andra omständigheter kunde hänvisa, syntes någon skiljaktighet icke förefinnas mellan folkskolelärares barn och andras, för hvilka genom statens försorg pensionsanstalter anordnades. Det låge därför något berättigadt i revisorernas uttalande, att den för folkskolelärares barn så lågt som till 16 år satta åldersgränsen för pensions åtnjutande vore ett missförhållande, som innebure något i socialt hänseende för folkskolelärarekåren nedsättande.

Vid frågans bedömande borde icke förbises att, ehuru folkskolelärares enke- och pupillkassa allt ifrån dess grundande åtnjutit anslag af staten, beloppet deraf dock städse understigit de bidrag till kassan, som delegarne i årsafgifter betalat, och att differensen dessa insatser emellan, som tidigare icke varit så betydande, dock under kassans utveckling alltjemt ökats och nu hunnit derhän, att, såsom af den föreliggande revi-

sionsberättelsen kunde ses, för det sist afslutade räkenskapsåret statens bidrag icke motsvarade hälften af delegarnes pensionsafgifter. Det välstånd, hvartill kassan kommit, och det öfverskott i tillgångar, som förefunnnes, finge därför i främsta rummet anses avvägabragt genom delegarnes insatser. Häri låge onekligen ett skäl, hvarför afseende borde fästas vid sådana genom revisorerna framställda förslag, som utan svårare påkänning för kassan kunde genomföras och som för öfrigt kunde anses billiga, desto hellre som revisorerna, hvilka väl finge anses förtrogha med de önsknningar, som inom folkskolelärarekåren mera allmänt hystes, vore de enda organ, genom hvilka delegarne representerades och enligt reglementets bestämmelser kunde direkt bevaka sina intressen.

Med stöd af hvad sålunda anförts och under förutsättning att en mera allmän pensionslagstiftning, om den genomfördes, icke kunde antagas komma till det resultat, att en lägre åldersgräns för barnpensioneringen borde sättas än till 21 år, har direktionen i sitt utlåtande tillstyrkt bifall till revisorernas berörda hemställan.

År 1875 lemnade Riksdagen, i anledning af nådig proposition, ordinarie anslag å 54,000 kronor för inrättande af en pensionsanstalt för folkskolelärares enkor och barn, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med vissa af komiterade uppgjorda grunder, hvilka finnas återgifna i det protokoll öfver ecklesiastikärenden den 9 januari 1875, som låg till grund för den nådiga propositionen i ämnet. Bland dessa grunder för den tillämnade pensionsanstalten ingick den bestämmelsen, att delegares barn skulle vara pensionsberättigade till dess de uppnått 16 års ålder, till stöd hvarför anfördes, att vid nyssnämnda ålder »de liksom allmogens barn antagas kunna försörja sig sjelfva».

Att denna bestämmelse, som vid upprättandet af folkskolelärares enke- och pupillkassa intogs i § 13 af det för kassan den 15 oktober 1875 utfärdade nådiga reglementet, undergår ändring i syfte, som af kassans revisorer nu ifrågasatts, eller sålunda, att åldersgränsen förhöjes till 21 år, synes mig väl befogadt. De förändrade tidsförhållandena tala ur flere synpunkter härför, och jag kan helt visst nöja mig med att hänvisa till hvad revisorerna och direktionen anført i fråga om önskvärdheten af denna förhöjning. Fordringarna härpå vinna ökad kraft genom de anförda exemplen från åtskilliga andra pensionsinrättningar, och den verkställda utredningen ådagalägger, att folkskolelärares enke- och pupillkassas ekonomiska ställning utan svårighet medgifver vidtagandet af den begärda ändringen. Härvid bör likväl enligt min mening iakttagas, att, i likhet med hvad som i åtskilliga andra reglementen för pensionsinrätt-

ningar är stadgadt, dotters rätt till pension bör upphöra redan före den eljest bestämda åldern, derest hon ingår äktenskap.

På grund häraf och då, med hänsyn till Riksdagens nyss anmärkta beslut i fråga om beviljande af statsanslag till kassan, den ifrågasatta förhöjningen af åldersgränsen icke torde kunna stadgas utan Riksdagens bifall, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att medgifva, det barn efter afviden delegare i folkskolelärarnes enke och pupillkassa må blifva berättigade till åtnjutande af pension ur kassan till dess de fyllt 21 år, dock att pensionsrätten upphör för dotter vid ingående af äktenskap före nämnda ålder.»

Hvad departementschefen sålunda hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfrige ledamöter, i nåder gilla och bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

Gustaf Norström.